

O`ZBEKISTONDA FAOLIYATI KUZATILGAN MISSIONERLIK HARAKATLARI VA ULAR FAOLIYATINING OQIBATLARI

Azamova Sitora Ayonovna

SHDPI ijtimoiy fanlar kafedrası o`qtuvchisi

SHDPI 2-kurs talabasi Qalandarova Nargiza

Annotatsiya: ushbu maqolada hozirgi kunda missionerlik harakati o`rtasida ijtimoiy munosabatlarning keskinlashuvi o`zbekistonda faoliyati kuzatilayotgan missionerlik harakatlari haqida bayon qilingan. Maqolada jahondagi yetakchi davlatlar missionerlik harakatlari yo`naltirish orqali iqtisodiy yordam berish aksaryat holatlarda o`zlarining siyosiy shartlarni orqali majbur qilish holatlari orqali bayon etilgan.

Kalit so`zi: missionerlik, prozelitizm, mutaassiblik, vijdin erkinligi, diniy bag`rikenglik, konfessiya, diniy tashkilot, sekta, firqa, oqim, yo`nalish, mazhab, 10/40 OYNA,

Missionerlik haqida gap ketar ekan, avvalo ushbu tushunchaning lug`aviy va istilohiy ma`nolarini tushunib olish muhim ahamiyatga egaligini alohida qayd etish lozim. Ushbu so`z lotin tilidagi «missio» fe`lidan olingan bo`lib, «yuborish», «vazifa topshirish», missioner esa “vazifani bajaruvchi” degan ma`nolarni anglatadi. Missionerlik esa belgilangan vazifalarni hal qilishga qaratilgan nazariy va amaliy faoliyat majmuini bildiradi. Turli lug`atlar va manbalarda missionerlikka ko`plab ta`riflar berilgan. Ularning deyarli barchasida missionerlikka xos xususiyatlar tavsiflanishi barobarida, bu so`z asosan xristian dini bilan bog`lanadi. Jumladan, har yili qayta nashr etiladigan «World Book» (“Jahon kitobi”) ensiklopediyasida “Missioner biror diniy guruh tomonidan boshqalarni o`z diniga targ`ib qilish va kiritish uchun yuborilgan inson”,- degan fikr qayd etilgan. 2005 yilda Moskvada nashr etilgan “Kirill va Mefodiyning katta ensiklopediyasi”da esa «Missionerlik biror diniy birlashma vakillarining o`z e`tiqodini boshqa din vakillari orasida yoyish harakati»,-degan ta`rif keltirilgan.

Umuman olganda, turli lug‘atlar va manbalarda bayon etilgan ta’riflar bib-biriga juda yaqin va o‘xshash bo‘lib, ularga tayangan holda quyidagi xulosani chiqarish mumkin: missionerlik - bir dinga e’tiqod qiluvchi xalqlar orasida boshqa bir dinni targ‘ib qilishni anglatadi. Prozelitizm - bu to‘g‘ridan-to‘g‘ri biron bir dinga ishongan fuqaroni o‘z dinidan voz kechishga va o‘zga dinni qabul qilishga majbur qilishdan iboratdir. Missionerlarning bugungi kundagi faoliyati hech bir mintaqa, hech bir davlat bunday tahdidan holi emasligini ko‘rsatadi. Bunday holatlarning oldini olish uchun esa missionerlikning mohiyatini to‘g‘ri va chuqurroq anglash, uni bartaraf etish yo‘lida maqsadli, tizimli va tadrijiy faoliyat olib borish zarur bo‘ladi . Bugungi kunda faol missionerlik bilan turli yo‘nalishdagi tashkilotlar shug‘ullanayotgan ekan, bunday harakatlarning g‘oyaviy-aqidaviy asoslarini ko‘rib chiqish maqsadga muvofiqdir. Masalan, xristianlar “Missionerlik har bir dindor uchun shart”, -deb hisoblaydilar. Bunday fikrlarning asosi va manbaini «Injil»dan topish mumkin. Jumladan, “Injil”da Iso Masihning o‘ziga 12 havoriyni tanlab olishi va ularni Isroilning qishloqlari bo‘ylab da’vat qilish uchun yuborgani qayd etilgan. Bu haqda Markdan rivoyat qilingan “Injil”da «Iso shogirdlariga dedi: “Butun jahon bo‘ylab yuringlar va hamma tirik jonga Injil Xushxabarini targ‘ib qilinglar”, Mattodan rivoyat qilingan «Injil»da esa “...barcha xalqlardan shogird orttiringlar. Ularni Ota, O‘g‘il va Muqaddas Ruh nomi bilan cho‘qintiringlar. Men sizlarga buyurgan hamma narsalarga amal qilishni ularga o‘rgatinglar...”, -degan da’vatlarni o‘qish mumkin. Shu o‘rinda adolat yuzasidan bir fikrni alohida qayd etish lozim. Ko‘pchilik hollarda muayyan dinda doirasida shakllangan u yoki bu ko‘rsatmalar, aqidalar konkret tarixiy shart-sharoit bilan bog‘liq bo‘ladi va o‘z davri uchun to‘g‘ri hisoblanadi. Vaqt, sharoit o‘zgarishi bilan o‘zining birlamchi ahamiyatini yo‘qotgan bunday ko‘rsatmalar o‘sha davrdagi tarixiy vaziyatni tushunish va baholashda qimmatdorlik kasb etadi. “Injil”dan keltirilgan yuqoridagi so‘zlar haqida ham shunday deyish mumkin. Zero, Iso Masih tomonidan qilingan bunday da’vatlar ko‘p xudolilik o‘rniga yakka xudolikni targ‘ib qilish bilan bog‘liq edi. Bugungi kunda jahon aholisining mutlaq ko‘pchiligi yakkaxudolikka asoslangan o‘z dinlariga e’tiqod qiladi.

Shunday ekan, qayd etilgan ko'rsatmalarni missionerlik bilan shug'ullanish uchun g'oyaviy asos qilib olish tarix haqiqatiga zid ekanini ta'kidlash zarur. Hozirgi davrga kelib missionerlik global ko'rinish oldi. Bunda XIX-XX asrlarda yuzaga kelgan ko'plab protestantlik oqimlari faol rol o'ynamoqda. Insoniyat tarixida XX asr yirik davlatlar tomonidan o'z ta'sir doiralarini kengaytirish uchun olib borilgan kurashlar davri bo'ldi. Bu jarayonda Osiyo va Afrika mamlakatlari asosiy kurash maydoniga aylandi. Missionerlarning asosiy maqsadi ma'lum davlatlarda o'zlariga tarafdorlarni ko'proq yig'ish, ular orasida g'arbona, xristian hayotini targ'ib qilish va shu orqali jamiyatda xayrixoh bo'lgan guruhlarni shakllantirishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun xristian missionerlari tomonidan ko'p yillik dasturlar ishlab chiqilgan. SHunday loyihalardan eng yirigi bu «10/40 OYNA» rejasidir. Rejaga binoan xristian missionerlari injillashtirish faoliyatida asosan shimoliy kenglikning 10 va janubiy uzunlikning 40-darajalari orasida joylashgan hududlarga alohida ahamiyat beradilar. Ushbu xarita ham missionerlikdan energetik zahiralarni qo'lga kiritishdek geosiyosiy maqsadlarda foydalanilishi haqidagi xulosaning o'rinli ekanini ko'rsatadi. Uzoqni ko'zlab, g'arazli geosiyosiy maqsadlarga erishishni niyat qilgan kuchlar tomonidan ushbu hududga xos xususiyatlar juda ham chuqur o'rganib chiqilgan, bu haqda bir qator risolalar va missionerlar uchun qo'llanmalar ishlab chiqilgan. Ularning orasida «10/40 OYNA»ga kiruvchi mamlakatlarning o'ziga xos xususiyatlari, aholisining dini, turmush tarzi, missionerlik faoliyatini olib borishda nimalarga e'tibor berilishi lozimligi haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan Patrik Djonstounning «Dunyo operatsiyasi» risolasi alohida e'tiborga molik. Qo'llanmada keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, hozirgi kunda dunyodagi millat va elatlar soni 12 017 tani tashkil etadi. Ulardan 9 017 tasi to'laqonli faoliyat yuritadigan cherkovga ega, qolgan 3000 millat va elat bunday cherkovlarga ega emas. Djonstoun ularga ko'proq ahamiyat qaratish kerakligini, bu hududlardagi xristianlar islom, hinduiylik, buddaviylik dinlarning tazyiqlariga uchrayotganini ta'kidlaydi. Risolada dunyo bo'yicha eng ko'p tazyiqqa uchrayotgan cherkovlar joylashgan hududlar xaritasi ham keltirilgan. 2001 yilda chop etilgan "Butun dunyo xristian

ensiklopediyasi”ga ilova tarzida 2002 yilda AQSHda, “Butun jahon xristianligi tendensiyasi” kitobi nashr etildi. Unda xristianlik 2025 yilgacha erishish lozim bo‘lgan sakkiz asosiy maqsad sanab o‘tilgan. Xususan, unda aytilishicha - Er yuzi aholisining “Injil” bilan tanishtirilishi 73,1 foizdan 100 foizga etkazilishi; - dunyo aholisi tarkibidagi xristianlarning ulushi 33 foizdan 40 foizga o‘sishi; - xristianlarning 10 foizini tashkil qilgan missionerlarning ulushi 20 foizga ko‘tarilishi; - xristianlar o‘z daromadlarining 1,8 foizini cherkov hisobiga o‘tkazib kelishgan bo‘lishsa, bu ko‘rsatkich 3 foizga etkazilishi; - har 3000 kishiga 1 ta missioner to‘g‘ri kelgan bo‘lsa, bu ko‘rsatkich har 1000 kishiga 1 ta missionerni tashkil etishi; - cherkov mavjud bo‘lmagan, aholisi 50 000 dan ortiq 116 ta shaharning barchasida cherkovlar yuzaga kelishi; - cherkovlar tuzilmagan 1000 dan ortiq etnik guruhning har birida cherkovlar tashkil etilishi; - yo umuman tarjima qilinmagan, yoki qisman tarjima qilingan barcha tillarga “Injil” tarjima qilinishi lozim. Er sharining ushbu mintaqasi klassik geosiyosat nazdida ham asosiy va hal qiluvchi ahamiyatga ega. XIX asrdayoq taniqli geosiyosatchi A.Mexen jahon maydonida 30-40 paralellar orasidagi “qarama-qarshiliklar hududi”ni ajratib ko‘rsatgan. Ushbu hududlarda imperiyalarning manfaatlari to‘qnashadi. Ma’lumki, O‘zbekiston Respublikasida vijdon erkinligi to‘liq ta’minlangan. Vijdon erkinligi fuqarolarning u yoki bu dinga e’tiqod qilish yoki hech qanday dinga e’tiqod qilmaslik huquqidir. Hozirgi kunda O‘zbekiston Respublikasida 2025 ta masjid, 197 ta noislomiy diniy tashkilotlar faoliyat olib boryapti. O‘zbekiston musulmonlari idorasi tasavvufida 3 ta oliy va 10 ta o‘rta maxsus islom ta’lim muassasi mavjud. “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘grisida”gi (1998-yil yangi tahriri) qonunning 5-moddasiga ko‘ra: «Davlat diniy konfessiyalar o‘rtasidagi tinchlik va totuvlikni qo‘llab quvatlaydi. Bir diniy konfessiyadagi dindorlarni boshqasiga kiritishga qaratilgan hatti-harakatlar (prozelitizm), shuningdek boshqa har qanday missionerlik faoliyati man etiladi» deb belgilab qo‘yilgan. 2021-yil iyun oyida qabul qilingan “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risidagi” qonunning 7-moddasida “Davlat konfessiyasilarining tinch-totuv yashashiga kafil bo‘ladi. Missionerlik va

prozeletizmni amalga oshirishga yo'l qo'ymaydi"deb ta'kidlanadi "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuni 2021.T.B.3. Missionerlik deganda nima tushunamiz? Missionerlik (missiya-lotinchacha yuborish, topshiriq)-biror dinga e'tiqod qiluvchi xalqlar orasida boshqa bir dini targ'ib qilish demakdir. Missionerlik asosan, xristianlikka xos bo'lib, bu harakat xristianlik Vizantiya imperasida davlat dini sifatida e'lon qiliganidan e'tiboran olib boriladi. Mazkur harakatning ilk davrida xristian missionerlari o'zlarining missionerlik harakatlarini Yevropa va Yaqin Sharqdagi ko'p xudolikka sig'inib kelgan aholini yakka xudolikka tarqib qilishdan iborat deb ko'rsatganlar. Keyinchalik bunday qarashlari eskirdi, xususan hozirgi vaqtda kelib, jahon aholisining deyarlik 80-90 foizi o'z diniga, aksariyat hollarda yakka xudolikka ega bo'lgan davrda «missionerlik» va ayniqsa, «prozelitizm» salbiy bir holatga aylanib qoldi. Bugunki kunda mahalliy xristian diniy tashkilotlarining «misionerlik» harakatlari to'g'ridan-to'g'ri mahalliy-tub aholini «evangelitazitsiya» qilishga, ya'ni o'z diniga og'dirishga qaratilgani namoyon bo'ladi. O'sha davrdagi evangellashtirishni bugungi kunda hududimizda tatbiq etish to'g'ri bo'larmikan va shartmikan? bugungi kunda mavjud ma'lumotlarga ko'ra, respublikamiz fuqarolarning 99 foizi o'zini qaysidir bir diniy yo'nalishiga tegishligini ma'lum qilgan, shundan 90 foiziga yaqini musulmonlar, 7-8 foizini pravoslavlar va boshqa din vakillari tashkil etadilar. Mazkur fuqarolarning deyarli hammasi yakka xudolikka ishonadilar. Garchi shunday ekan, ularni yana qanaqangi yakka xudolik, «haqiqiy» dinga etaklash mumkin. Xristian missionerlik tashkilotlarning maqsadlari asosan uch nuqtaga qaratilgan: 1.Xalqlarni xristianlashtirish. Shu orqali ularni iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy jihatdan g'arb davlatlari ta'sir doirasiga tushurish. 2.Xalqlar o'rtasida o'z e'tiqodiga shubha uyg'otish ishonch va e'tiqoddan yuz o'girish va undan chiqqishiga olib kelish. 3.Xristianlikni qabul qilganlarni o'z e'tiqodida qattiq turishini ta'minlash va shu orqali ularning safini «Yangi xristianlar» bilan to'ldirish. 160 Bu maqsadlarga erishish uchun ular hech nimani ayamaydilar va doimo o'z uslub va metodlarini takomillashtirib boradilar, jumladan mamlakatimiz hududida faoliyat

yuritayotgan ba'zi xristian diniy tashkilotlari quyidagi usullaridan o'zlarining missionerlik harakatlarida foydalanadilar: -xayriya yordamini ko'rsatish, bunga birinchi navbatda moddiy yordam kiradi, tibbiy yordam hamda oziq-ovqat bilan ta'minlash ham sabab bo'ladi. Bunday harakatlari bilan ular o'zlari haqida ijobiy xulosa yoki baho chiqarishga ega bo'ladilar. Hamkorlikni yo'lga qo'yishga muvaffaq bo'ladilar: -bepul xristianlikni targ'ib qiluvchi mahalliy tilda chop etilgan, juda sifatli rangli ishlangan kitob va jurnallarni tarqatish. -xristianlikga chaqiruvchi video-audio kassetalarni tarqatish; -tibbiy, ta'lim-tarbiya sohasiga maxsus kadrlarni yuborish (tibbiy xizmatchi, o'qituvchi-murabbiy); -missionerlik ruhidagi kutubxona, ingliz tili va kompyuter o'rgatish xonalarini tashkil etish; -o'z saflariga qo'shilganlarni moddiy rag'batlantirish, ularni xorijiy safarlarga yuborish va ish bilan ta'minlash. Missionerlik harakatida yana bir holatini alohida ajratish lozim. Bu ma'lum bir ijtimoiy qatlamni ajratib olish va bilan maqsadli ish olib borish. Jumladan, yoshlar bilan ishlashning turli missiyalari mavjud bo'lib, ulardan biri bolalar uchun xristian lagerlarini tashkil qilish. «Xalqaro xristian lagerlari» assotsiatsiyasining bugungi kunda 200 ga yaqin lagerlari mavjud. O'zbekistonda ham ularning borligi 90-yillarda kuzatilgan. Nukusda «Emanuel» tashkiloti lager tashkil qilgan uchun yopilgan. (Qozog'istonda «Niva» lageri («Jatva» cherkoviga oid) da oxirgi 5 yil ichida 3000 ta bola dam olgan. Ularning 80 % e'tiqod qilmaydiganlar oilasidan bo'lgan. Lager dasturiga ko'ra, lager mavsumi tugashiga borib (15 kun ichida), dam oluvchilarning yarmi Iso Masihni tan olgan). Missionerlikni bizning Respublikaga xos bo'lgan xususiyatlardan biri-bu xristian diniy tashkilotlarida o'zbek va boshqa mahalliy tillarda diniy ibodatlar olib borishga harakat qilishdir. Ikkinchisi-bu mahalliy millat vakillari orasida o'zbek va boshqa mahalliy tillardagi diniy adabiyotlarni tarqatish va ulardan foydalanish: «U murabbiydir», «Xudo tayin qilgan qurbonlik», «Iso Masihning shogirdlari «Xudo» so'zi o'rnida «Alloh» so'zini ishlatilari mumkinmi?», «Xudo muqaddas uchlikda birlashgan», «Shaxsan menga murojat qilyapti», «U sizni Mazkur ko'rinishdagi missionerlik harakatini eng ko'p olib boradiganlar, hozirgi kunda, bu «Igov shohidlari» diniy tashkiloti vakillaridir. Ularning vakillarini

jamoat joylarida, xiyobon va mahallalarda ochiqdan-ochiq missionerlik ruhidagi adabiyotlarini tarqatishlarini kuzatish mumkin. Missionerlik bilan faol shug'ullanuvchi «Iegov shohidlari» sektasida ta'sir etish mexanizmlari aniq va lo'nda qilib ishlangan. Bu yo'nalish 19-asrning 70- yillarida AQShda vujudga kelgan. Bugungi kunda jahonning turli mamlakatlarida 100 ga yaqin bo'linmalariga ega. Bu tashkilot qat'iy markazlashgan bo'lib, uning boshqaruvchi raisi cheklanmagan hokimiyatga ega. Yuqoridan pastga ko'rsatmalar va adabiyotlar, pastdan yuqoriga hisobotlar yuborib turiladi. «Iegov shohidlari» o'zining matbuot organiga ega. «Posbon minora», «Uyg'on». Bu jurnallar jahon xalqlarining 160 dan ziyod tilida nashr qilinib, dunyoning turli burchaklarida tarqatiladi. Ularning tarqatayotgan adabiyotlari didli, rangli va chiroyli manzaralar bilan tasvirlangan. «Jalb etuvchilar»ning ovoz ohanglari tinchlantiruvchi va mehrlil sado etadi. Mutaxassislarning aytishicha, «Iegov shohidlari» sektasi a'zolari jalb etishning 86 xil usulidan foydalanar ekanlar. Ular ko'pincha quyidagi turdagi kishilarni o'z ta'sir doiralariga olishga urinadilar. - keksalar ayniqsa, endigina nafaqaga chiqqanlar va yolg'iz qariyalar; -o'z o'rnini topishga intilayotgan o'smirlar; -kuchli stressni (kasallik, yaqin odaming vafoti, ajralish va x.k.) boshidan kechirayotganlar; -qochoqlar va ishsizlar

Xulosa; .O'zbekistonda missionerlik harakatlari asosan xristianlar tomonidan amalga oshiriladigan, ijtimoiy va diniy sohalarida o'zgarishlarga olib keladigan faoliyatlardir. Bu harakatlar ba'zan diniy, siyosiy va ijtimoiy qarama-qarshiliklarga olib kelishi mumkin, chunki ular mahalliy diniy an'analarga ziddir. Shunga qaramay, bu faoliyatning ijtimoiy yordam, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida ijobiy ta'siri ham mavjud. Biroq, hukumatning diniy siyosati va jamiyatning an'anaviy qadriyatlarini missionerlik faoliyatini cheklash va nazorat qilishga yo'naltirilgan. Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi qonuni talablari bilan tartibga solinadi. Xususan, Qonunning 5-moddasiga ko'ra, hech bir dinga yoki diniy e'tiqodga boshqalariga nisbatan biron-biri imtiyoz yoki cheklashlar belgilanishiga yo'l qo'yilmaydi. Qonun muayyan yoshga to'lgan

fuqarolarning o'z diniy ehtiyojlarini ta'minlash uchun diniy tashkilot tuzish, oliy va o'rta diniy o'quv yurtlarida ta'lim olish tartib qoidalarini xam belgilab bergan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1Muratov D., Alimova M.,Karimov J.Dinshunoslik, darslik.-Toshkent, «Navro'z» nashriyoti, 2019. – 264 b.
- 2Raximdjano D., Ernazarov O. Dinshunoslikka kirish. O'quv qo'llanma.-T.: «O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2018. – 304 b.
- 3Isoqjonov R. Qiyosiy dinshunoslik. O'quv qo'llanma. – T.: OOO«Complex print», 2020. – 198 b.
- 4Kamilov D. Dinshunoslik. O'quv qo'llanma. – T.: Lesson Press, 2021. – 128 b.
- 5Shermuxamedova N.A.Diniy fanatizm fenomeni//Inson falsafasi.-T.: Noshir, 2016. B.314-49